

Het Stads Instituut voor Teeken- en Schilderkunst

en de schilder Jan Hendrik van Grootvelt

Harry van der Bruggen *

*De schilder Jan Hendrik van Grootvelt was de bet-
overgrootvader van Harry van der Bruggen, de auteur
van dit artikel. Tijdens de speurtocht naar het leven
van zijn 'voorzaat' zijn allerlei interessante gegevens
gevonden over het kunstklimaat in 's-Hertogenbosch
in de eerste decennia van de negentiende eeuw.*

Oprichting van de Teeken-academie

In 1812 werd op initiatief van mr. A.G. Verheijen,
in 1812 *maire* en vanaf februari 1814 burgemeester
van 's-Hertogenbosch, met steun van de voltallige

Afb. 1. Jan Hendrik van Grootvelt, Kaarslichtinterieur met mars-
kramer, 1837. Olieverf op paneel, 37 x 47 cm. (Noordbrabants
Museum, foto: T. v.d. Vorst)

gemeenteraad, het Stads Instituut voor Teeken- en Schilderkunst opgericht.¹ Gerard van Dinter (1745-1820) werd aangesteld als *professeur directeur* en Joseph Weingärtner (1754-1822) als *professeur en second*. De eerste cursus startte in oktober met vijftien leerlingen op een afgeschoten zolder boven de stads armenschool aan de Wolvenhoek.²

De school had vanaf de oprichting een dubbele doelstelling. Enerzijds zou gratis onderwijs worden gegeven 'in alle vakken van handwerk- en fabrieks-nijverheid, tot de vorming van bekwame werklieden'. De beoogde leerlingen waren de *élèves peu favorisés de la fortune*, 'jongelingen wier ouders tot den minvermogenden burgerstand behooren'. Anderzijds zou onderwijs worden gegeven in de teken- en schilderkunst, om 'langs dien weg den lust tot het beoefenen dier beider kunsten, welke in deze stad genoegzaam geheel was uitgedoofd, zoo veel mogelijk weder te doen herleven'.³

Maatschappelijk draagvlak

Ter ondersteuning van de nieuwe instelling en ter aanmoediging van de leerlingen werd in 1812 een register geopend waarop begunstigers konden intekenen. Voor 6 francs per cursus was men *donateur* of *mécène* of *protecteur honoraire*. Deze had het recht zelf een leerling voor te dragen. Het bedrag kon ook worden verdubbeld of verdrievoudigd; met het recht op een evenredig aantal *protégés*. De donateurs hadden vrij toegang tot de leslokalen en zij hadden recht op ereplaatsen bij de prijsuitreikingen. 92 notabelen, ambtenaren en middenstanders tekenden het register van donateurs. Na het vertrek van de Fransen uit de stad in 1814 liep het aantal wel-doeners terug tot ongeveer 80. De meesten kenden elkaar: het merendeel was buur of buurtgenoot. Velen waren aan elkaar geparanteerd. Sommigen deden hetzelfde werk, of men ontmoette elkaar als gereformeerde dan wel rooms-katholieke Broeders van de Illustre Lieve Vrouwebroederschap.⁴ Een aantal was lid van de Bossche vrijmetselaarsloge De Edelmoedigheid.⁵ In het sociale leven kwam men elkaar ook tegen bij concerten.⁶

Van de donateurs droegen velen de teken- en schilderkunst een warm hart toe – bevordering daarvan was immers de tweede doelstelling van de Tekenschool. Sommigen waren zelf amateurkunstenaar, zoals burgemeester A.G. Verheijen en het lid van de municipaliteit (gemeenteraadslid) G.J. Deckers. In goeie families werd de teken- en schilderkunst vaak als liefhebberij beoefend, gewoonlijk onder begeleiding van een privaat tekenmeester. Familieliden van donateurs namen deel aan de door het Stads Instituut voor Teeken- en Schilderkunst voor

Afb. 2. Jan Hendrik van Grootvelt, *Jongeman die een dienstmeid het hof maakt*, 1835. Tekening, 36,1 x 30,4 cm. Voorheen getiteld 'Interieur met portret van de schilder en een jonge vrouw'. (Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam)

'liefhebbers en liefhebsters' georganiseerde periodieke tentoonstellingen. Sommige donateurs, beslist geen 'ouders die tot den minvermogenden burgerstand' behoorden, lieten hun zonen of neven het onderwijs aan de Tekenschool volgen. Zij konden zowel tijdens het schooljaar als in de zomermaanden extra tekenlessen volgen; het reglement bood daartoe de gelegenheid.⁷ Voor sommigen zal de schoolonderwijzer ook de privaat docent thuis zijn geweest.

Van Grootvelt wordt ingeschreven

Op dinsdagmiddag 21 september 1824 tussen drie en vijf uur meldde Jan Hendrik van Grootvelt zich in de Rolkamer (de registratiekamer) van het stadhuis als leerling van het Stads Instituut voor Teeken- en

Schilderkunst. Een commissie uit de gemeenteraad beoordeelde of de aspirant 'van een zedelijk en goed gedrag' was, wat eventueel door derden bevestigd moest worden.⁸

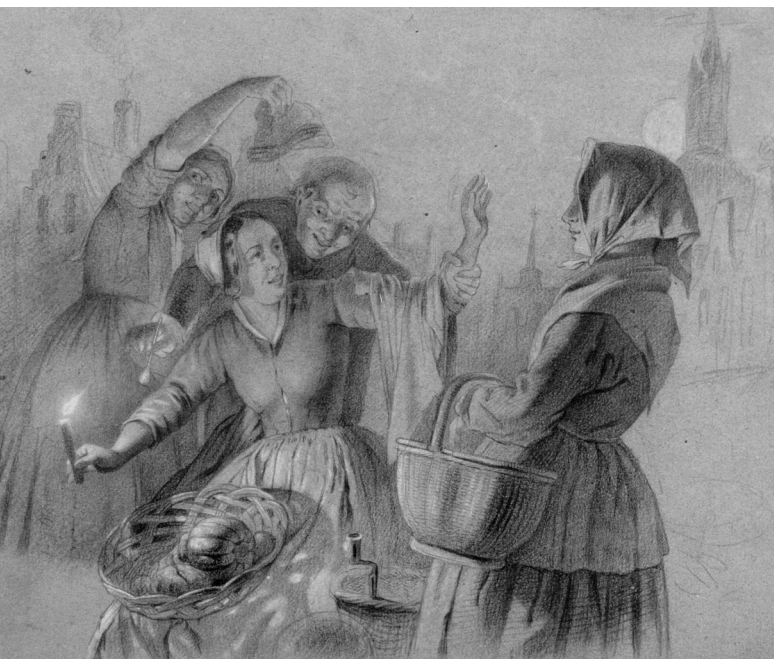
Van Grootvelt was van eenvoudige afkomst, geboren in een familie van landarbeiders en handwerkslui, in Varik in Gelderland aan de overkant van de Waal. Zijn vader heette Dirk van Grootvelt, zijn moeder Elisabeth Velcke. Jan Hendrik werd geboren op 16 december 1808 en was de oudste in een gezin waarin nog vier kinderen geboren werden.⁹ Vader Dirk van Grootvelt verhuisde rond 1815 naar 's-Hertogenbosch en werd sergeant bij het Zeventiende Bataillon Infanterie Landmacht. Het gezin woonde op verschillende adressen in wijk D, de buurt achter de kathedraal. Als jongeling was Jan Hendrik bij een boekdrukker in de leer gegaan, vermoedelijk bij Jan Hendrik Coppens aan de Pensmarkt.

Jan Hendrik van Grootvelt werd in 1824 toegelaten tot het onderwijs aan de Tekenschool – net zoals enkele tientallen andere, merendeels Bossche jongens die zich die middag in de Rolkamer hadden gepresenteerd. Zij begonnen het gratis onderwijs op 1 oktober 1824, in het lokaal aan de Sint Jorisstraat wijk F 244. De lessen vonden in de avonden, van zes tot acht uur, plaats, behalve op zater-

dag- en zondagavond. Het schooljaar liep van oktober tot eind maart. De opleiding duurde drie jaren. De school had twee hoofdafdelingen of *collegiën*: dat voor de 'handteeken- en doorzigtkunde', waar leerlingen werden opgeleid tot beeldend kunstenaar, en het 'collegie voor bouw- en meetkunde', voor de opleiding van ambachtslui. Van Grootvelt werd ingeschreven bij Handteekenkunde.

Tijdens zijn eerste leerjaar op de Tekenschool kreeg Van Grootvelt les van directeur Hendrik Turken (1791-1856) en eerste onderwijzer Antonius Aloysius Emmanuel van Bedaff (1787-1829).¹⁰ Beiden hadden in 1822 een gloednieuw leerboek uitgegeven, getiteld *Grondbeginselen der Teekenkunst, in fragmenten naar de antieken*, waarvan zij tweehonderd exemplaren lieten drukken.¹¹ Van Grootvelt heeft dit boek ongetwijfeld gebruikt. Van Bedaff en Turken verlieten het instituut bij de aanvang van het leerjaar 1825-'26. Opvolgers werden niet snel gevonden, zodat 'het onderwijs, behalve in de bouwkunde, moest geschorst worden, en alzoo aan vele veelbelovende en verdienstelijke jongelingen, de kostbare tijd om hunne studiën te beginnen en voort te zetten, werd ontfroefd'.¹² Pas op 28 januari 1826 werden Dominique du Bois (1800-1840) en Pieter Barbiers Jr. (1798-1848) benoemd als directeur en onderwijzer in de handteekenkunst. Van Grootvelt en medeleerlingen hebben in hun tweede leerjaar maar twee maanden les gehad.

Afb. 3. Jan Hendrik van Grootvelt, Marktsceñe bij kaarslicht. Tekening, 30,8 x 37,4 cm. (Noordbrabants Museum)

Prijzen en tentoonstellingen

Aan het einde van ieder schooljaar werd in alle jaargroepen 'naar de prijzen geteekend'. Een jury beoordeelde de werkstukken en kende, indien van toepassing, in iedere categorie een eerste, tweede of derde prijs toe. In de lagere klassen tekende men in de categorieën ornamenten, figuren en bloemen, in de hoogste klasse tekende men 'naar de antieken'. Met in totaal tien categorieën en drie prijswinnaars per categorie had het Stads Teeken-Instituut jaarlijks dertig prijswinnaars te eren – niet gelijk al vanaf 1812, maar toch in de jaren twintig, toen het leerlingenaantal steeg van honderd in 1820 tot driehonderd in 1831. Tussen 1812 en 1830 werden ongeveer 600 leerlingen toegelaten tot het Stads Teeken-instituut; ongeveer 130 van hen zijn geïdentificeerd. Aan de eerste prijswinnaars werden zilveren eremedailles uitgelooft, aanvankelijk alleen in de hogere klassen, maar met de jaren aan de winnaars in alle categorieën. Daarnaast kon het schoolbestuur extra prijzen uitloven aan veelbelovende jongelingen. Eens per jaar vond de grote prijsuitreiking plaats, gewoonlijk rond de aanvang van het nieuwe cursusjaar. De plechtigheid, gevolgd door een tentoonstel-

Afb. 4. Jan Hendrik van Grootvelt, *De Markt in 's-Hertogenbosch*, 1839. Olieverf op paneel, 34,5 x 43,5 cm. Het huis links met op de gevel 'Tabak en Snuif' en een uithangbord waarop een tabakston, is (volgens de catalogus 'Den Bosch laat u groeten', museum Slager 1978) vermoedelijk het pand genaamd 'Het Hert'. Vanaf 1817 tot ongeveer 1925 was hierin de sigaren- en tabakszaak van de familie Van der Pas gevestigd. Het huis hoek Markt/Hinthamerstraat met op de gevel 'Apotheek' was genaamd 's-Gravenhage' en heette eerder 'Milanen'. Verderop in de Hinthamerstraat is de ingang van de Sint Annaplaats te zien. (Particulier bezit)

ling van de werken der bekroonden, werd gehouden in een van de grote zalen in de stad. Vanaf 1815 vond de bekroning gewoonlijk plaats in de grote zaal van het stadhuis en de tentoonstelling in de oude concertzaal aan het Ortheneinde. Soms week men voor bekroning of tentoonstelling uit naar het gewezen commandement, het pand van de huidige Muzerije (Centrum voor Kunstzinnige Vorming en Kunsteducatie). De prijsuitreiking werd jaarlijks bijgewoond door 'provinciale en stedelijke, zoo burgerlijke als militaire autoriteiten en der aanzienlijkste

Afb. 5. Jan Hendrik van Grootvelt, *Gezicht vanuit de Choorstraat op het Zuiderportaal van de Sint-Janskathedraal*, 1839. Olieverf op paneel, 34,5 x 43,5 cm. In het huis links op de hoek van de Parade was destijds de Bank van Lening gevestigd. Het pand werd omstreeks 1855 aangekocht door het bestuur van de Sint-Janskerk, die daarvoor in de plaats de tegenwoordige pastorie bouwde. Rechts de ingang naar het Sint Janskerkhof. (Particulier bezit)

ingezetenen'. Maar in feite was het een openbare gebeurtenis, vrij toegankelijk voor alle belangstellenden, die daartoe door het schoolbestuur per

krantenadvertentie werden uitgenodigd. Al bij al was de opkomst zeer talrijk. De prijsuitreiking verliep volgens een bepaald stramien waarvan nooit werd afgeweken.¹³ De plechtigheid werd geopend met 'eene keurige muziek door de muzikanten der 2e afdeeling'. Daarna las de secretaris van de Commissie over het Teeken- en Schilderinstituut het proces-verbaal voor van beoordeling van de prijswerken. Vervolgens hield burgemeester mr. A.G. Verheijen, voorzitter van de Commissie, 'eene zeer schoone en doelmatige redevoering'. Dan werden de prijswinnaars achtereenvolgens toegesproken en

ontvingen zij hun medaille, oorkonde of andere beloning.

De bijbehorende tentoonstelling trok altijd veel publiek. In de loop der jaren werden niet alleen de resultaten van de kwekelingen maar ook kunstwerken van de leraren tentoongesteld. In 1822, 1823 en 1825 exposeerden eveneens liefhebbers en liefhebsters uit Den Bosch en omgeving. Onder hen waren ook donateurs en hun gezins- of familieleden.

In 1825 bestond de jaarlijkse tentoonstelling uit werken van de bekroonde en van niet-bekroonde leerlingen, alsook 'de uit onderscheidene steden en plaatsen dezer provincie ingezondene kunststukken, van allerlei aard'.¹⁴ Eerstejaars leerling Jan Hendrik van Grootvelt exposeerde 'Een studiebeeld, naar N. Poussin' en 'Ene groep, naar denzelfde'.

In 1827 werd Van Grootvelt eersteprizewinnaar in de klasse der antieken.¹⁵ Jan Hendrik werd, zoals gebruikelijk, met de andere winnaars in koetsen van de school naar het stadhuis gereden. De grote zaal was zeer feestelijk versierd.¹⁶ 'Eene keurige muziek, uitgevoerd door een gedeelte der muzikanten van de 2e afdeling nationale militie (...) deed zich hooren op het oogenblik dat Z. Exc. den heere gouverneur der provincie, vergezeld door twee der Freules van der Fosse, door heeren bestuurders van gemeld instituut, ter zale werden binnen geleid, en alwaar reeds een groot getal provinciale en stedelijke (...) autoriteiten (...) ter bijwoning van de plegtigheid verzameld waren. Nadat alle de aanwezigen, mitsgaders de bekroonde leerlingen van de plaatsen voor hun bestemd bezit genomen hadden en door den secretaris (...) lecture gegeven was van het proces-verbaal van beoordeling der deskundigen (...), sprak het lid der staten generaal en burgemeester der stad, den heere mr. A.G. Verheijen, eene op de gelegenheid zeer toepasselijke en welbewerkte redevoering uit.' Daarin prees 'zijne edelmogende' met name twee oud-leerlingen van de school: 'den verdienstelijken en kundigen jongeling W. Verbeet in het vak der bloemen, en den heer J. van der Ven in dat der beeldhouwkunde', die blijkbaar zowel binnen als buiten de stad al een reputatie hadden opgebouwd. Willem Verbeet (1801-1887) en Johannes Antonius van der Ven (1799-1866) behoren nog steeds tot de bekende Bossche kunstenaars uit die tijd.¹⁷

Vervolgens werden door de secretaris de hoogst verdienstelijke jongelingen bij name opgeroepen naar voren te komen om de zilveren medailles in ontvangst te nemen. 'Naar de volgorde der rangen en klassen, waartoe zij behoorden' werd Jan Hendrik van Grootvelt als eerste gehuldigd. Nadat hij 'door Z. Exc. den heer gouverneur op eene minzame en

hartelijke wijze' was toegesproken, ontving hij 'uit zijn hoog. geb. gestr. handen' de zilveren medaille vanwege de koning.

Toen alle dertien kwekelingen bekroond waren, spraken enkele prijswinnaars het dankwoord uit. In tegenstelling tot wat gebruikelijk was voerde niet de hoogste winnaar, te weten Van Grootvelt, het woord, maar Daniël Nederveen (1811-1891) en de verder geheel onbekende Joannes Jacobus Walisson. Waarom de winnaar in de klasse der antieken de dank niet uitsprak, is onbekend.¹⁸

De 'vaderlandsche tentoonstelling' van 1828 en verdere carrière

Jan Hendrik van Grootvelt exposeerde in 1828 op de eerste tentoonstelling van Levende Meesters in 's-Hertogenbosch. Deze door koning Lodewijk Napoleon geïntroduceerde landelijke exposities – voor het eerst in 1808 in Amsterdam gehouden – waren dé gelegenheid voor kunstenaars om hun werk aan een groot publiek te tonen. Op 15 september 1828 werd de 'vaderlandsche tentoonstelling' in 's-Hertogenbosch geopend met de 'uitdeeling der eerebeloningen (die) met den meesten luister plaats (had)'. 'In den vroege morgen werdt deze plegtigheid zoo

Afb. 6. Jan Hendrik van Grootvelt, Zelfportret, circa 1850. Olieverf op paneel, 13,3 x 11 cm. (Particulier bezit)

door het uitsteken der vlag op den stadhuistoren, als door het bespelen van het carillon aangekondigd'. Hoewel de plechtigheid om elf uur zou beginnen, was 'reeds te tien ure (...) den toevloed der menigte van beiderlei sekse uit de aanzienlijke ingezetene der stad en omliggende plaatsen zoo groot dat dezelve naauwelijks naar behooren konden geplaatst worden'.¹⁹ Jan Hendrik van Grootvelt exposeerde 'Christus de sleutel gevende aan Petrus, in de tegenwoordigheid van zijne Apostelen'.²⁰ Het werk is niet meer bekend en waarschijnlijk is dit het enige schilderij met een religieuze strekking dat hij gemaakt heeft.

Van Grootvelt schilderde overwegend stemmig verlichte binnenhuizen en klaslokalen alsook herberginterieurs met drink-, kaart- en vrijscènes. Uit zijn Rotterdamse tijd, namelijk uit 1835, dateert het genetafereel met een jongeman en dienstmeid (afb. 2). Om onduidelijke redenen heeft dit lange tijd de titel gedragen 'Interieur met het portret van de schilder en een jonge vrouw'. Hierin zijn echter geen portretten te herkennen. Hij is vooral als 'Kaarslichtschilder' bekend geworden. Al in 1842 werd lovend over zijn kunst geschreven: 'Menigmaal werden zijne ordonnanties, binnenhuizen, vooral bij kaarslicht, met genoeg op de vaderlandsche tentoonstellingen beschouwd, wetende hij aan dezelve, bij eene natuurlijke voorstelling, eene goede uitdrukking van het lichteffect te geven'.²¹ Het Noordbrabants Museum bezit daarvan enkele voorbeelden (afb. 1 en 3).²² Uit oude catalogi weten we dat Van Grootvelt ook stadsgezichten heeft gemaakt. Zo wordt in 1833 melding gemaakt van een 'Gezigt op de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch'. Uit 1839 kennen we 'De Markt in 's-Hertogenbosch' en een 'Gezicht vanuit de Choorstraat op het Zuiderportaal van de Sint-Janskathedraal'. Deze twee werken bevinden zich in particulier bezit (afb. 4 en 5).

Op 15 oktober 1830 was Jan Hendrik van Grootvelt getrouwd met de 19-jarige Elisabeth van der Kraan. Het jonge paar ging wonen bij haar vader, de mees-tertimmerman Pieter van der Kraan, aan de Brede Haven. Er werden vijf kinderen geboren waarvan alleen Antoinetta in leven bleef.²³ In 1833 verhuisde het gezin naar Rotterdam en in 1843 naar Ravenstein. Ze keerden in 1852 terug naar 's-Hertogenbosch. Rond deze tijd schilderde Van Grootvelt de portretten van de drie leden van zijn gezin, waaronder een zelfportret (afb. 6). De 'Kaarslichtschilder' exposeerde op de Bossche tentoonstelling in november 1854, waar een schilderij van hem werd aangekocht voor de verloting.²⁴ Van Grootvelt moet toen al ziek zijn geweest. 'De voornaamste der Nederlandsche kaarslicht-schilders', zoals de *Provinciale Noord-*

brabantsche en 's-Hertogenbossche Courant hem noemde, overleed op 8 juni 1855 op 46-jarige leeftijd 'na eene langdurige slepende ziekte, welke hem sedert geruime tijd voor de kunst deed verloren gaan'.²⁵ 'De stad waarin hij woonde en aan welke akademie hij zijne opleiding in de kunst had genoten zijn met diep leedwezen over zijn te vroeg afsterven door-drongen.' Hij werd op 11 juni ter aarde besteld door het Schilder- en Teekengenootschap St. Lucas. 'Grootvelt laat eene vrouw en eene dochter na, die hunnen man en vader diep betreuren, en wier lot door zijne aanhoudende ziekte en opgevolgd sterven, kammervol is'.²⁶

Van de ongeveer 600 leerlingen die aan het Stads Instituut voor Teeken- en Schilderkunst in de eerste decennia van de negentiende eeuw leerden, hebben slechts enkelen een carrière gemaakt als kunstenaar. Jan Hendrik van Grootvelt is daarvan een voorbeeld. ■

* Harry van der Bruggen (1943) is gepromoveerd in Health Care Sciences en werkt als universitair docent aan de Universiteit Maastricht

Noten

- 1 De tekenschool in 's-Hertogenbosch werd in 1812 opgericht als *Académie Impériale et Royale de Peinture, Sculpture et Architecture*, zie R.A. van Zuylen, *Gedenkboek der Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten, opgericht te 's-Hertogenbosch in 1812* ('s-Hertogenbosch 1859) p. 9. Vanaf februari 1814 was de benaming *Stads academie voor teeken- en schilderkunst* (Idem, p. 15), of beter *Stads instituut voor teeken- en schilderkunst* (Idem, p. 18). Voor een breed overzicht zie J. Meijers e.a., *O rijkdom van het onvoltooide, Van Académie Royale tot Hogeschool 's-Hertogenbosch 1812-1992* ('s-Hertogenbosch 1993). In deze bijdrage worden de benamingen *Stads instituut voor teeken- en schilderkunst* (Van Zuylen), *Teeken-Academie* (zoals in het *Dagblad der Provincie Brabant*), *Teeken- en Schilderacademie* (volgens catalogi bij de tentoonstellingen in 1822 en 1823), *Stads teeken-instituut* of ook *Stads teeken- en schilder-instituut* (zoals in het *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant*), *Teeken- en schilder-instituut* (volgens de catalogus bij de tentoonstelling in 1825), *Akademie der Teeken- en Schilderkunst* (zoals in de *Almanak voor de Provincie Brabant*) of kortheidshalve de *Tekenschool* als synoniemen gebruikt.
- 2 Van Zuylen (1859) p. 5, 6, 9.
- 3 Idem p. 1, 10, 18 en 39.
- 4 De helft der gemeenteraadsleden meldde zich aan als donateur, alsook, bijvoorbeeld, de helft der medewerkers van de Bossche 'Rechtbank in eerste aanleg'. Voor de Broederschap zie *Almanak voor de Provincie Brabant*, 1815, p. 96-98; *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant*, 2 oktober 1818; *Almanak voor de Provincie Noord-Brabant*, 1822, p. 135-137.
- 5 A.J. Hanou, 'De literator Adriaan van der Willigen (1766-1841) en 'De Edelmoedigheid' te Den Bosch', in: *'s-Hertogenbosch. Driemaandelijks tijdschrift over de geschiedenis van 's-Hertogenbosch* 5 (1997) nr. 4, p. 117-130.
- 6 Uittreksel bevattende den zakelijken inhoud van het Reglement voor het Muziek Collegie, binnen de stad 's-Hertogenbosch ('s-Hertogenbosch 1807); *Reglement voor de Societeit opgericht onder*

- den naam van Muzijk en redoute Kollegie te 's-Hertogenbosch (‘s-Hertogenbosch 1817).
- 7 Reglement van 6 juli 1812, art. 9, in: Van Zuylen (1859) p. 8.
 - 8 Van Zuylen (1859) p. 9.
 - 9 De oudste dochter was Adriana die kort na haar geboorte overleed op 20 mei 1811. Het volgende meisje werd eveneens Adriana genoemd; geboren in Varik op 15 maart 1812. Daarna volgde een meisje: Dirkje (‘s-Hertogenbosch 13 juli 1814-13 oktober 1814). Tenslotte was er een jongen, genaamd Barend, geboren in Varik op 29 september 1815.
 - 10 Van Zuylen (1859) p. 31, 33, 35-37.
 - 11 H. Turken en A.A.E. van Bedaff, *Grondbeginselen der Teekenkunst, in fragmenten naar de antieken* (‘s-Hertogenbosch 1822).
 - 12 Van Zuylen (1859) p. 37.
 - 13 Het *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant* deed bijna jaarlijks verslag van de prijsuitreiking, met daarin dan de vermelding van de aanwezigheid der autoriteiten en burgers, ‘de keurige muziek’, het voorlezen van het proces-verbaal, de ‘zeer schone en doelmatige redevoering’, de persoonlijke uitreiking der prijzen en het dankwoord ‘in welgekozen bewoordingen’ door een of enkele bekroonden.
 - 14 *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant*, 6 september 1825. Catalogi: *Lijst der kunstwerken welke door liefhebbers en liefhebsters zijn tentoongesteld, bij gelegenheid van het uitdeelen der eerepenningen van de teeken- en schilder-akademie te 's-Hertogenbosch*, 1822 en Idem, 1825.
 - 15 *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant*, 16 oktober 1827.
 - 16 Van Zuylen (1859) p. 76-77.
 - 17 Zie catalogus: Ch. de Mooij, M. Trappeniers e.a., *De Muze als Motor, Beeldende kunst en de ontwikkeling van het moderne Brabant, 1796-1940*, deel 1 (‘s-Hertogenbosch 1996) p. 116-121.
 - 18 Misschien was spreken in het openbaar, vooral voor dit indrukwekkende publiek, geen eenvoudige opgave voor de achttien jaar jonge Van Grootvelt, die overigens fysiek ook niet imponeerde. In 1827, toen hij werd ingeschreven voor de nationale militie, mat J.H. van Grootvelt slechts 1 meter 59. Uit het formulier blijkt bovendien dat hij ‘uit hoofde van zwak lichaamsgestel temaal is vrijgesteld’ van militaire dienst. Certificaat Nationale Militie Provincie Noord-Brabant no. 1460, d.d. 26 juni 1830, in: Brabants Historisch Informatie Centrum ‘s-Hertogenbosch, huwelijksbijlagen ‘s-Hertogenbosch, huwelijksdatum 15-10-1830, aktenummer 106.
 - 19 *Provinciaal Dagblad Noord-Brabant*, 19 september 1828.
 - 20 Catalogus: *Lijst der Kunstwerken van nog in leven zijnde Nederlandsche meesters welke zijn toegelaten tot den Algemeenen Wedstrijd en Tentoonstelling te 's-Hertogenbosch van den jare 1828* (‘s-Hertogenbosch 1828).
 - 21 J. Immerzeel jr, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Beeldhouwers, Graveurs en Bouwmeesters, van het begin der vijftiende eeuw tot heden*, deel 1 (Amsterdam 1842) p. 297-298.
 - 22 Zie ook de illustratie van een ‘Avondmarkt’ uit 1839 in: P. Scheen, *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars 1750-1950* (Den Haag 1969) p. 25.
 - 23 Kinderen in dit gezin waren Jan Hendrik (12 september-15 oktober 1831); Antoinetta Philippina Dorothea Marianna (25 oktober 1832); Dirk Johannes (15 oktober 1834-12 mei 1835); Jan Hendrik (23 november 1839-29 december 1840); en Maria Elisabeth (6 april-11 juli 1845). Rond 1867 moet Antoinetta van Grootvelt, inmiddels 35 jaar, kennis hebben gekregen aan de 33-jarige Adrianus van der Bruggen (geboren in Bergen op Zoom op 17 september 1834). Deze was vermoedelijk naar ‘s-Hertogenbosch gekomen als los arbeider in het kader van de uitgebreide restauratiewerkzaamheden aan de Sint-Jan, die in die jaren plaats vonden. Zij trouwden op 3 oktober 1868 en woonden enige tijd in Orthen, waar een tweeling werd geboren: Joannes Henricus en Cornelis Ferdinandus. Rond 1870 verhuisde het gezin naar Bergen op Zoom. Daarmee verdween Antoinetta als laatste Van Grootvelt uit ‘s-Hertogenbosch en begon er een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de familie Van der Bruggen.
 - 24 Van Zuylen (1859) p. 121, 124-126.
 - 25 *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant*, 18 juni 1855.
 - 26 C. Kramm parafraseerde het krantenbericht in *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Beeldhouwers, Graveurs en Bouwmeesters, van den vroegsten tot op onzen tijd*, deel 2 (Amsterdam 1858) p. 610-611.

Bossche Noot

Herman Jansen baart dochter

In den jaere 1606 den 20 mert is hier een selsame saecke geschiet van eenen Herman Jansse, geboortich van Flissinge; dese alsoo hij met sijn huysvrouw te bedde lag, claegde, dat hij een seer groote pijn in sijn buyck hadde; ende corts daernaer baerde hij een dochter; hij, bij den bisschop, gouverneur, schout ende schepenen geëxamineert sijnde inne presentie van doctoren, chiurgijns [sic] ende

meer andere, soo bevont men, dat hij half man ende halff wijff was, hermaphrodritus genaemt; ende hij sijde, doen hij eerst gebooren was, met een mans naem genoemd wiert; ende noch jongh sijnde hij het silversmits ambacht geleert hadde ende daer naer dienst genomen; ende hadde maer eens met een Spanjaert, sijn cameraet, te doen gehad; ende uijt dien bijslaep was de vrucht voort gecomen;

ende hadde het tegen sijn vrouw verborgen gehouden, die hem noijt manlijck gevonden hadde; ende het kint is gedoopt in Sint-Janskerck ende genaemt Isabella, daer den gouverneur ende sijn vrouw peter en peetje van waeren.

Bron: Kroniek van Sint Geertruy

A.v.